

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Паспартовская средняя общеобразовательная школа им. А.Г. Калашникова»

Рассмотрено на заседании МО учителей
начальных классов
Протокол № 1 от «26» 08. 2022 г.
Руководитель МО *Мухоморова* Калтранова В.И.

Согласовано:
Заместитель директора по УВР
Уханова Уханова Л.И.
«26» 08.2022 г.

Утверждено:
Директор школы *Вайжигитов* А.В.
Протокол № 1 от «26» 08. 2022 г.
Протокол № 1 редакционного
совета

**Рабочая программа
по математике
для 2 класса**
Срок реализации программы: 2022-2023 учебный год

Составитель программы: учитель начальных классов
Язарова Н.М.

с. Паспарта, 2022 г.

**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по алтайскому языку (родной (алтайский) язык)
для 3 класса
на 2022-2023 учебный год**

Составитель программы:
учитель начальных классов
Манзырова Т.Г

с. Паспарта, 2022 г.

Жартамал бичик.

Алтай тилле иштеер программа Паспарта јурттын орто уредулу школынын текши үредүлү баштамы школдын программазына тайанып тургузылган.

Баштамы школдын алдында турган төс амадулар: оогош класстардын үренчиктеринин граждан ла көгүс көрүминин төзөлгөзин төзөп тыныдары; үренерге керектү ишти ле бойын бойы башкарып билеринин төзөлгөзин төзөри; үренчиктердин көгүс санаазын өскүрери ле јакшы кылык- јанга таскадары. Бу амадуларга једеринде «Алтай тил» деп предметтин учуры јаан.

Баштамы класстарда төрөл тилин үренери- ол лингвистика үредүнин ле эрмек- куучынын таскадар системанын баштапкы бөлүги болуп јат. Бөлүктен билип алганы баштамы школды божоткон үренчикке үредүзин онон ары улалтар арга берер.

Төрөл тилин баштамы школдо үредеринин амадулары:

- үренчиктерди тил билимнин төс ондомолдорыла таныштырары ла шүүп сананарына үредип- таскадары;
- үренчиктердин коммуникатив билгирлерин: оос ло бичиир эрмек- куучынын јарандырары, диалог, монологло тузаланарына таскадары;
- јастыра јок бичиирине керектү билгирлер берери.

Программа «Алтай тил» деп предметтин аргаларыла «Филология» ууламјынын үредүле төс задачаларын бүдүрерине ууландыралган. Төс задачалар:

- Россияда көп тилдер ле культуралар бой- бойларыла колбулу, ол ок өйдө кажы ла албатынын тили- ол онын ук албаты болгонынын төзөлгөзи деп ондомолло таныштырары;
- оос ло бичиир диалог ло монолог эрмек- куучынын јарандырары;
- коммуникатив билгирлерин јарандырары;
- үренчиктердин ич- санаазын, јакшыны, јарашты сезерине, оны баалап билерине таскадары;
- јайаан јайалталарына өзүм берери.

Программада онойдо ок бир канча практический задачалар тургузылган:

- үренчиктердин эрмек- куучынын, шүүп билерин, «санаазында көрөрүн» (воображение) таскадары, тилдин эп- аргаларын эрмек- куучыннын амадузына, өдүп жаткан айалгазына келиштире талдап, тузаланып билери;
- баштамы класстын үренчиктерине тил, тилдин системазы: лексика, фонетика, графика, орфоэпия, морфемика (сөстин бүдүми), морфология ла синтаксис керегинде эн башкы билгирлер берери;
- эрмек- куучыныннын культуразын тыныдары, чын бичиир, кычырар, диалогто туружар, жаан эмес оос монолог ло тексттер ургузып билерине таскадары;
- төрөл тилин баалап, оны чеберлеер, жарандырар ла тилин билерге јилбиркедер, бойынын эрмек- куучынын жарандырар күүн таскадары.

Бу задачалар бүдүргени алтай тилин үредеринин амадуларына једерге болужар.

- уренчик алтай тилин үренип, сүүп, тилдин билим төзөмөлин ондоп, төрөл тилиле јайым куучынданып билерине, тилинин керектүзин билип, бастыра јүрүминде тузаланып јүрерине үредери;
- алтай тилдин билим төзөмөлин билип, кандый ла бүдүмдү (оос то, бичиир де) эрмек- куучынла јетирүдерди түрген ондоп, јүрүмде оныла эптү тузаланып билерине јединери, алтай тилдин урогында алган билгирлерин өскө дө предметтерде јайым тузаланарына јединери;
- алтай тил керегинде терен билип, кижинин јүрүминде төрөл тилинин учурын ондоп үренери, тилдин билим төзөмөлин, грамматиказын билип, башка- башка эрмек- куучыннын бүдүмдериле тузаланып, чын бичип, кычырып, куучындап билерине јединери.

Предметти үренгенинин турулталары.

Программаны бүдүргени 3чи класстын үренчиктери личностный, метапредметный ла предметный турулталарга једингенин керелейт.

Үренчиктин бойынын (личностный) турулталары:

- бойынын Төрөлиле, албатызыла, Россиянын түүкизиле оморкоор күүн- сана таскадары; бойынын албатызын, угын билери, Россияда башка- башка ук- албатыларды баалары; эбире улуска, телекейге ачык күүндү, јакшы ла јаманды ылгап билер кижиге таскадары.
- эбире телекей ар- бүткенле, албатыларла, омордын культураларыла, кудай јаныла бирлик колбуда турганын айлаар көрүм таскадары.
- оскө албатылардын түүкизин, культуразын, өскө кижинин санаа- шүүлтезин тооп јүрерине таскадары.
- озүп, кубулып јаткан телекейде (јүрүмде) јылыбай, ого үренишип темигерине керектү билгирлер таскадары.
- уренип турган кижиге эл- јоннын алдында каруулу, некелтелү деп билери ле јүрүмде үредү алар иштин учурын, үредү онын бойына не керектузин аайлаары, оныла башкарынары.
- јакшы кылык- јаннын ээжи- некелтелерин ле јүрүмде ончо улус тан, јайым дегенин аайлаганы аайынча, бойын бойы башкараарга, бойынын кылык- јаны учун каруулу болорына таскадары.
- јакшыга тартылар, јакшыны баалаар, сезер күүн таскадары.
- улусты айлаар, тоор, ачык- јарык, киленкей күүн таскадары.
- јаан улусла, кура балдарла кожо нак иштеер, ачынышту айалга төзөбөс, блаашту керекти токыналу јартап ийер билгир таскадары.
- ак-чек јүрер, эдинер- тудунар не-немени, көгүс байлыкты сезер, чеберлеер күүн таскадары.

Метапредметный турулталар.

- уредүлү иштин амадузын, задачаларын бойына алынар ла ого јединерге болушту эп-арганы таап билерине таскадары.
- уредүлү ишти онын задачазын, бүдүрер айалгазын ајарып, пландаар, шиндеер ле турултазын көрөр билгирлерге таскадары, болушту аргаларды талдап билери.
- јетүрини эдеринде темдек- символдорды тузаланары.

-коммуникатив ле билгир аларынын задачаларын бүүдүреринде эрмек- куучыннын эп- аргаларын ла аргаларды эрчимдү тузаланары.

-керектү жетүрини табарга, жуурга, шиндеерге, бириктире көрүп, керектүзин талдап, келиштире жазап, белетеерге бар аргаларды (справочниктерди) тузаланып билери.

-бичилген марыла, жанрыла башка тексттерди тургузулган амаду, задачалары аайынча көгүске алынып кычырарына темигери; бойынын айдарга турганын эрмек- куучыннын задаказына келиштире јарт тургузар ла тексттерди оосло, бичип тургузарына таскаары.

-логический действиелерле тузаланып билери: түндештирери, шиндеери, бириктире көрөри, төп шүүлте чыгарары, бүүдүм темдектери аайынча бөлири, не неден улам (ненин учун) болгонынын шылтагын табары, шүүри, таныш ондомолдорго кожоры.

-диалогты өткүрип ле куучындажып турган кижини угуп билер, бойынын сананганын айдып, айтканын керелеп, керектин (иштин) једин- једикпезин јартап билер, кажы ла кижиде бойынын шүүлтези болор аргалу ла бар деп билери.

-текши амаду тургузып ла ого јединер аргаларды темдектеп билери; бирлик иште кем нени эдерин үлежип, јартажып јөптөжөөри; бой- бойынын эткенин шиндеп билери, бойынын кылык- јанын ла өскө улустыйын көрүп билери.

-јөп эмес сурактардын аайына токыналу, эки јанынан јилбүүлери ајарып чыгары.

-«Алтай тил» деп предметтин үренер материалы ажыра эбире јүрүмде өдүп турган кубулталар, процесстер, не- неме керегинде бойынын өзүмине келиштире билери.

-предметтин ле өскө до предметтер ортозындагы төс ондомолдорло таныжып, не- неме ле процесстер ортозында колбуларды билери.

-алтай тилле үренер материал аайынча баштамы школдо бичиктерле, өскө дө јетирү алар аргаларла (онойдо ок үредүлү модельдерле) иштеп билери.

Предметти үренеринин турулталары

- Россия көп тилдердин ле культуралардын орооны деп билип алары; тил- албаты бойын албаты деп сезеринин төзөлгөзи деп билери.

-тил- албатынын национальный культуразы ла улус бой- бойыла куучындажар арга деп аайлары; орус тил Россия Федерациянын эл-тергеелик тили, башка-башка ук албатылардын бой-бойыла куучындажар аргазы деп билери.

-оос ло бичиир јакшы эрмек-куучын кижинин текши культуразынын ла гражданский позициязынын көргүзүзи деп билери.

-алтай тилдин ээжи-некелтелериле (орфоэпиянын, лексиканын, грамматиканын, орфография, пунктуациянын),эрмек-куучыннын этикет ээжилериле танышкан кеминче тузаланып билери.

-куучынны амадузын,задачаларын, тузаланар аргаларын ла айалгаларын ылгаштырып билер ле јаан эмес монолог эмезе текст тургусканда, коммуникатив задачага јединерге оморды тузаланар темигү берери.

-јастыра јок бичиш кижинин культуразынын база бир јаны деп ондоор ло бойынын тургускан эрмектерин, текстин бичигенде, орфографиянын керектү ээжилериле тузаланып билери, токтой түжер темдектерин чын тургузары. Бичигенин шиндеп билери.

-тилдин единицаларыла иштеер үредүлү иштин аайын билери, алган билгирлериле практический, коммуникатив задачалардын аайына чыгарга тузаланып билери.

-алтай тилдин системазы,структуразы керегинде билим јетирүлерле таныжар: фонетика ла графика, лексика, сөстин бүдери (морфемика), морфология ла синтаксис; тилдин төс единицалары ла темдектери, оморды эрмек- куучында тузаланары.

Тилдин төс единицаларын ла темдектерин таныыр, оморды шиндеер, эрмек-куучыннын айалгазына келиштире тузаланып билери.

Алтай тилди уренгинен үренчиктер нени билип алары.

Үчинчи класстын үренчиктери билер учурлу: сөстин бүдүмин;

Куучын- эрмектин бөлүктерин (адалгыш, јарталгыш, солума, глагол);

Эрмектин члендерин (төс лө эчени).

Үренчиктер үредүчинин кычырганы аайынча 45-55 сөстөн турган текстти јастыра јок, каллиграфия јанынан чын бичиирге; сөстөрдү табыш- таныктары аайынча ылгап, үйелерге бөлип, үндү табыштарды кату ба, јымжак па, узун ба; туйук табыштарды үнгүр бе, тунгак па; табыштар ла таныктардын тоозын түндештирерге; сөстөрдү бүдүмиле ылгаарга; куучын- эрмектин бөлүктерин таныырга ла омордын грамматика темдектерин јартаарга(адалгыштардын тоозы, кандый

кубулткышта турганы; глаголдын өйи, солуманын жүзүни, тоозы); эрмекти синтаксис жанынан жартаарга (бүдүми, төс лө эчени члендери, омордын бой- бойыла колбузы); эрмектен сөсколбулар чыгарарга;

Танынан эмезе классла тургускан план аайынча журамал эмезе шүүген учурлу изложение, сочинение бичиирге үренгилейт.

Тил ле эрмек- куучын (1 ч.)

Курстын төс ууламжылары (содержаниези).

Алтай тилди уренери бичикке үредеринен башталат.

Текст. (3 ч.) Эрмек (3 ч.) Кычыру сөстөр (1 ч) Тос лө эчени члендер (20 ч.)

Программа тос ајарулардын бирүзи «Текст», «Эрмек» деп темаларга эдилген. Бу темалар үренчиктердин коммуникатив билгирлерин таскадып быжулаар. Текстле иштеери үренчиктерден эрмек- куучын керегинде јетирүлерди, тилди билерин некейт. Олор берген тексттерге тайанып, бойлоры эрмек- куучын өдүп турган айалгага, амадузына келиштире башка- башка бүдүмдү тексттер (јетирү эдер, јурамал, шүүген учурлу) тургузарга үренет. Тексттердин турар аайын буспай, шүүлтени колбулу, јарт айдарга, бичиирге таскайт.

Эрмекле иштеери үренчиктерди эрмекте сөстөрдin турар аайыла, учур согултала оос куучынында тузаланып билер, бичикте керекту темдектерди тургузар таскамал берет. Синтаксис ажыра сөстөрдin кубуларыла таныжат, јастыра јок бичиирге ле эрмек- куучынды тургузар билгирлер алат.

Сөс (6 ч.) Куучын эрмектин бөлүктери (8 ч.)

Программа онойдо ок алтай тилдин лексиказы керегинде јетирү берет. Лексикала, сөстин лексика учурыла танышканы үренчиктерге јүрүмде сөстин учурын билерге, сөсти ајарынкай, чебер тузаланарына, куучынга келиштире керектү сөсти талдап билерине таскадат. Төрөл тилинин сөзлигинин байлыгыла таныштырат.

Табыштар ла таныктар (4 ч.)

«Эрмек- куучыннын табыштары» деп бөлүк табыштар ла таныктарды ылгаштырар, табыштарды бичикте чын темдектеп билерин некейт. Табыштарды чын айдып, угуп билери кычырып, угуп, куучындап, бичип билерине камаанын јетирет.

Сөстин бүдүми (19 ч.)

Сөстөрдin јастыра јок бичип билери, эрмекте керектү токтой тужер темдектерди чын тургузары сөстин учурлу бөлүктерин, орфограмманы, куучын- эрмектин бөлүктерин таныыр, бой- бойынан ылгаштырып билерине тайанат. Орфограмманы танып, онын бүдүмин ылгаштырып, кандый ээжиге кирип турганын, ол ээжи аайынча керектү иштерди бүдүрип билери јастыра јок бичип билеринин тözөлгөзи болот.

Куучын-эрмектин бөлүктери. Катап көрөри (35 ч.)

Программада берилген материал үренчиктерди шиндеерге, бириктире көрүп шүүлте эдерге, тундештирерге, түнейин- башказын табарга, бир темдекти шиндеп, ондомол чыгарарга (индукция) эмезе ондомолды темдектер ажыра керелеп јартаарга (дедукция), тилдин единицаларын кандый бир темдеги аайынча бөлүктерге бириктирерге эмезе олордын ээчий

турар аайын тургузып (систематизация) билерге керектү эп- аргаларды тuzаланарга таскаарынын тззлгззин жеткилдейт. Мындый эп- аргаларла иштегени үренчиктердин сагыжын, эрмек- куучынын жарандыраp арга берет ле тилди, эрмек- куучынды якшы билерге күүнзедет.

Программа онойдо ок жетирулерле иштеерге керектү билгирлер таскадарына ажару эдет. Төрөл тилин үренип тура, үренчиктер керектү жетирулерле иштееринин культуразыла таныжат: канайда кычыраp, бичиир, бичикле иштеер, тилдин сззликтерин тuzаланар. Жетирулер башка- башка эпле берилет: текст, журук, таблица, схема, сзстин, эрмектин модели, болушчылар. Үренчиктер тилдин единицаларын шиндеерге, онын учурын жартаарга, алган жетируни келиштире кубулталарга, жартаарга, бойлоры жетиру тургузарга, самара бичиирге, уткуул тексттер тургузарга, жаан эмес сочинениелер бичиирге, жайаан иштердин жуунтызын тургузарга, класстын газедин белетеерге үренип алар.

Программа проект иштер откүренин темдектейт. Проект иштер үренчиктердин билгир алар ижин эрчимдейт. Проекттер урокто билип алганын быжулаар, теренжидер арга берет, үренчиктердин жайалталарына оззр айалга тззйт, нзкзрлзриле, жаан улусла кожо жедимдү иштеерге, иштин аайын (кем ненин эдетенин) озодон темдектеп, чокымдап билерине, керектү жетирулерди жуурга, бир аайына экелерге таскадат.

Жыл туркунына үренгенин катап кзрзри (5 ч)

Текст. Эрмек. Сзс. Сзсколбу. Куучын-эрмектин бзлзктери. Сзстин бзздүми.

Алтай тилле тематикалык пландаш

Класс: 3

Ўредүчи: Манзырова Т.Г.

Ўредулик план айынча частардын тоозы:

Бастыра: 105 час; неделеде - 3 час.

Ченелте иштер: 10

Пландаш тургузылган: Паспарга јурттын орто ўредүлү школынын баштамы класстардын текши программазы айынча

Бичик : Алтай тил. 3 класс. К. К. Пиянтинова. -Туулу Алтай, 2015.

||

Тематикалык пландаш

№	Темалар ла разделдер	Частардын тоозы	Уроктын өдөтөн өйи	
			План аайынча	Факт аайынча
	Тил ле эрмек- куучын (1 ч.)			
1	Бистинг эрмек-куучыныс ла тилис	1	02.09	
	Текст. (3 ч.)			
2	Текст дегени не?	1	06.09	
3	Тексттер кандый болот?	1	08.09	
4	Ченелте иш. Жарганат.	1	09.09	
	Эрмек (3 ч.)			
5	Жастыраларла иш. Эрмектер кандый болор ?	1	13.09	
6	Ченелте иш. Текст тургузары.	1	15.09	
7	Жастыраларла иш.	1	16.09	
	Кычыру сөстөр (1 ч)			
8	Кычыру сөс дегени не?	1	20.09	
	Тос лө эчени члендер (20 ч.)			
9	Эрмектин тос лө эчени члендери. Эрмектин тюзөгөзи деп нени айдар?	1	22.09	
10	Кениткен ле кенитпеген эрмектер- ол кандый эрмектер?	1	23.09	
11	Эрмектин эчени члендери: Жартаачы. Толтыраачы. Айалга	1	27.09	
12	Эрмектин тос лө эчени члендери	1	29.09	
13	Эрмектин тос члендери.	1	30.10	

14	Баштаачы ла айдылаачы.	1	04.10	
15	Изложениени канайда бичиир? План тургузары	1	06.10	
16	Изложение бичиيري.	1	07.10	
17	Жастыраларла иш.	1	11.10	
18	Кениткен ле кенитпеген эрмектер.	1	13.10	
19	Эрмектин эчени члендери. Жартаачы.	1	14.10	
20	Толтыраачы	1	18.10	
21	Айалга	1	20.10	
22	Сочинение бичиيري	1	21.10	
23	Жастыраларла иш	1	25.10	
24	Ченелте иш «Куски арка»	1	27.10	
25	Жастыраларла иш.	1	28.10	
26	Тегин ле колболу эрмектер.	1	08.11	
27	Сөколбу. Сөсколбу ол не?	1	10.11	
28	Билерин ченеп көрөри. Диктант «Эне».	1	11.11	
	Сөс (6 ч.)			
29	Сөстин лексика учуры «Алтайыс амыразын»	1	15.11	
30	Синонимдер ле антонимдер	1	17.11	
31	Омонимдер дегени не?	1	18.11	
32	Сөс лө сөсколбу.	1	22.11	

33	Фразеологизмдер дегени не?	1	24.11	
34	Ченелте иш «Соок – Таадакка самара бичири»	1	25.11	
	Куучын эрмектин бөлүктери (8 ч.)			
35	Куучын эрмектин бөлүктери дегени не?	1	29.11	
36	Куучын эрмектин бөлүктери дегени не?		01.12	
37	Тооломо дегени не?	1	02.12	
38	Сөзлик диктант.	1	06.12	
39	Жастыраларла иш	1	08.12	
40	Тазылы жаңыс сөстөр	1	09.12	
41	Сочинение бичири «Менин нөкөрүм»	1	13.12	
42	Жастыраларла иш	1	15.12	
	Табыштар ла таныктар (4 ч.)			
43	Үндү табыштар	1	16.12	
44	Туйук табыштар	1	20.12	
45	Туйук ла үндү табыштар	1	22.12	
46	Бистин проекттерис «Табыштарды угуп билеригер бе?».	1	23.12	
	Сөстин бүдүми (19 ч.)			
47	Сөстин бүдүми. Сөстин тазылы	1	27.12	
48	Сөс кубултар кожулталар	1	12.01	
49	Сөс бүдүрер кожулталар	1	13.01	
50	Сөстин кожулталарын чын бичири	1	17.01	

51	Јурук аайынча сочинение бичири «Г.И.Чорос-Гуркин «Кырлар ортозында јалан»»	1	19.01	
52	Јастыраларла иш	1	20.01	
53	Ченемел иш «Сыгын»	1	24.01	
54	Јастыраларла иш. Бистин проекттерис. Сөстөрдин билези	1	26.01	
55	Сөстин тазылы токтогон тунгак туйук табыш үнгүр эжерине көчөри.	1	27.01	
56	Эрин чөйилер үндүлөрдү сөстөрдө чын бичири.	1	31.01	
57	Ченелте иш. Диктант «Ак айу».	1	02.02	
58	Јастыраларла иш	1	03.02	
59	Колболу сөстөр- ол кандый сөстөр?	1	07.02	
60	Колболу сөстөрдү чын бичири.	1	09.02	
61	Таскаду иштер.	1	10.02	
62	Билерин ченеп көрөри. Тест	1	14.02	
63	Бистин проекттерис. Чын бичиридин сөзлигин тургузадыс	1	16.02	
64	Ченелте иш. Диктант «Кизи кийимле эмденер бе?»	1	17.02	
65	Јастыраларла иш.	1	21.02	
	Куучын-эрмектин бөлүктөри. Катап көрөри (35 ч.)			
66	Куучын-эрмектин бөлүктөри	1	23.02	
67	Куучын –эрмектин алдынан учурлу ла болушчы учурлу бөлүктөри	1	24.02	
68	Адалгыш	1	28.02	
69	Адалгыштын тоозы	1	02.03	

70	Өс лө текши адалгыштар	1	03.03	
71	Јурукла сочинение бичири «Алтын- Көл»	1	07.03	
72	Јастыраларла иш	1	09.03	
73	Бистин проекттерис. Аттардын јажыттары	1	10.03	
74	Адалгыштын кубулткыштарла кубулары	1	14.03	
75	Төзөөчи кубулткыш	1	16.03	
76	Энчилеечи кубулткыш	1	17.03	
77	Береечи кубулткыш	1	21.03	
78	Ченелте иш «Карлагаш»	1	23.03	
79	Көстөөчи кубулткыш	1	24.03	
80	Өмолөөчи кубулткыш	1	04.04	
81	Чыгытту кубулткыш	1	06.04	
82	Кубулткыштардын кожулталарын чын бичири	1	07.04	
83	Орус тилден кирген адалгыштардын кубулткыш кожулталарын чын бичири	1	11.04	
84	Билерин ченеп көрөри. Тест	1	13.04	
85	Јарталгыш деп нени айдар?	1	14.04	
86	Јарталгыш деп нени айдар?	1	18.04	
87	Сочинение бичири «Менин ийдим»	1	20.04	
88	Јастыраларла иш.	1	21.04	

89	Солума. Солума дегени не?	1	25.04	
90	Јүзүннинг солумалары.	1	27.04	
91	Изложение бичири.	1	28.04	
92	Јастыраларла иш.	1	02.05	
93	Мензинер адалгыштар	1	04.05	
94	Мензинер адалгыштардын кожулталарын чын бичири	1	05.05	
95	Јурук аайынча јурамал- текст тургузары	1	09.05	
96	Глагол дегени не?	1	11.05	
97	Глаголдын өйлөри.	1	12.05	
98	Глаголдын өйлөри.	1	16.05	
99	Глаголдын кожулталарын чын бичири	1	18.05	
100	Глаголдын кожулталарын чын бичири	1	19.05	
	Јыл туркунына үренегенин катап көрөри (5 ч)			
101	Текст. Эрмек	1	23.05	
102	Сөс. Сөсколбу.		25.05	
103	Контрольный диктант. «Јайгы кукурт».	1	26.05	
104	Јастыраларла иш. Тест	1	30.05	

